

Future Research and Presentation of Quality Development Trends in Public Universities in Tehran: Based on the Approach of the World-Class University

Somayeh Nasirzadeh ^{*1}, Saeid Ghiasi ², Hamid Rahimian ³, Abbas Abbaspour ¹, Amirhoushang Heydari ²

¹ Department of Educational Management and Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

² Futurism Department of Scientific Policy Research Center, Tehran, Iran

*Corresponding author: Somayeh Nasirzadeh, Department of Educational Management and Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email z. . nasirzadesomaye@yahoo.com

Article Info

Keywords: *Futurism, Quality development of universities, World-Class university*

Abstract

Introduction: A brief study of the evolution of higher education in Iran and how universities and higher education centers have expanded shows that the process of university planning is not being considered. The purpose of this study was to design and validate the future research model of qualitative development trends of public universities in Tehran based on the university's approach at the global level.

Methods: In this research, the method of futures research (Delphi) method has been used. In the first phase, using theoretical foundations, initial structure and important factors influencing each of the dimensions of the prototype have been identified, and then Delphi's futures research method has been used to measure and examine the details of the model. The sample size in this study was 40 people based on the principle of saturation in qualitative research. Descriptive-inferential indicators were used for analysis.

Results: The results obtained from the research showed that the factors affecting the qualitative development of universities based on the university approach in the world class can be classified into six main categories, ie central category, causal conditions, interventionist conditions, contexts, strategies and consequences category main categories and 24 sub-categories.

Conclusion: According to the results obtained in this study, sufficient attention should be paid to the qualitative improvement of universities in order to witness the increasing progress of education and training in the country's universities in line with global universities.

آینده پژوهی و ارائه روندهای توسعه کیفی در دانشگاه های دولتی شهر تهران مبتنی بر رویکرد دانشگاه تراز جهانی

سمیه نصیرزاده^{۱*}، سعید غیائی ندوشن^۱، حمید رحیمیان^۱، عباس عباسپور^۱، امیر هوشنگ حیدری^۲
^۱گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
^۲گروه آینده اندیشی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، تهران، ایران

*نویسنده مسوول: سمیه نصیرزاده ، گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران nasirzadesomaye@yahoo.com

چکیده

مقدمه: مطالعات اجمالی انجام شده در رابطه با روند تحولات آموزش عالی در ایران و چگونگی گسترش دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی حاکی از مورد توجه نبودن فرآیند برنامه ریزی توسعه دانشگاهی است. هدف از این تحقیق آینده پژوهی و ارائه روندهای توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران مبتنی بر رویکرد دانشگاه در تراز جهانی می باشد.

روش ها: در این پژوهش، از روش روش آینده پژوهی (دلفی) استفاده شده است. به این صورت که در فاز اول با استفاده از مبانی نظری، ساختار اولیه و عوامل مهم تاثیرگذار در هر یک از ابعاد الگوی اولیه شناسایی شده است و پس از آن برای سنجش و بررسی جزئیات الگو از روش آینده پژوهی دلفی استفاده شده است. حجم نمونه در این پژوهش بر مبنای اصل اشباع در تحقیقات کیفی شامل ۴۰ نفر می باشد. برای تجزیه و تحلیل از شاخص های توصیفی - استنباطی استفاده شد.

یافته ها: نتایج به دست آمده از پژوهش نشان داد که عوامل مؤثر بر توسعه کیفی دانشگاه ها مبتنی بر رویکرد دانشگاه در کلاس جهانی را می توان در ۶ مقوله اصلی یعنی مقوله مرکزی، شرایط علی، شرایط مداخله گر، بسترها، راهبردها و مقوله پیامدها و 25 زیرمقوله طبقه بندی نمود.

نتیجه گیری: با توجه به نتایج به دست آمده در این مطالعه باید به ارتقای کیفی دانشگاه ها نیز توجه کافی شود تا شاهد پیشرفت روز افزون تحصیلی و آموزشی در دانشگاه های کشور همسو و همسطح با دانشگاه های تراز جهانی باشیم.

واژگان کلیدی: آینده پژوهی، توسعه کیفی دانشگاه، دانشگاه تراز جهانی

نتایج مطالعاتشان را بر مشاهدات تجربی واقعیت بنا نهند [۹، ۱۰]. با این اوصاف، آینده پژوهی مستقیماً در خدمت مدیریت و برنامه ریزی راهبردی قرار می‌گیرد و می‌تواند نقش تعیین کننده‌ای در تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری ایفا کند [۱۰]. مارتین معتقد است: " آینده پژوهی، فرآیند تلاش سیستماتیک برای نگاه به آینده بلندمدت علم، تکنولوژی و تقویت حوزه های تحقیقات استراتژیکی بیشترین منابع اقتصادی و اجتماعی را به همراه دارند [۱۱]. پیش‌بینی می‌گردد که در هزاره سوم، زمینه برای مطالعات آینده‌نگر و آینده پژوهانه افزایش پیدا کند [۱۲]. تکنیک های آینده پژوهی، به سیاست مداران و تصمیم گیران کمک می‌کند تا با بررسی های صورت گرفته، گزینه های بدیل و نسخه های جایگزین خود را داشته باشند [۱۲].

امروزه اهمیت دانش و اطلاعات درست و معتبر به پایه ای رسیده است که برخی از صاحب نظران مانند مانوئل کستلر معتقدند به کارگیری دانش و اطلاعات معتبر در اداره امور جامعه زمینه ساز ظهور جامعه و اقتصاد نوینی است که از آن به جامعه و اقتصاد دانش بنیان نام برده می‌شود که در آن آموزش مباحث دانشی عامل اصلی ایجاد ارزش افزوده است [۱۳]. بنابراین آموزش عالی نقش بسیار مهم و حیاتی در رشد و توسعه علوم، فناوری اطلاعات و ارتباطات لیفا نموده است [۱۴]. با توجه به این مفروضات نقش دانشگاه ها از تک نقشی و تک نهادی به چند نقشی و چند نهادی یعنی نقش آموزشی، پژوهشی، خدماتی، انتشاراتی و رشد حرفه ای تکامل یافته است [۱۴].

نظام آموزش عالی برای دستیابی به اهداف و مأموریت های مطرح شده، می‌بایست سیاست ها و خط مشی های مناسبی را در زمینه آموزش، پژوهش، فرهنگ و ..... در عرصه دانشگاه ها و دیگر موسسه های آموزش عالی اتخاذ کند [۱۶]. بنابراین شناخت عوامل موثر بر پیاده سازی نوآوری ها می‌تواند به عنوان ابزاری برای برنامه ریزی بهتر در فرایند اجرا و پیاده سازی توآوری در آموزش عالی مورد استفاده قرار گیرد [۱۷]. در واقع لازم است خطوط کلی حرکت آینده دانشگاه مبتنی بر یک فرایند تشخیص - جهت گیری راهبردی پویا ترسیم و عملی شود، به گونه ای که منجر به توانمندسازی دانشگاه برای پویای اثربخش در محیط و در عین حال حفظ سلامت سازمانی آن گردد [۱۸]. آموزش عالی در ایران با مشکلات و بحران های متعددی دست به گریبان است. یکی از ابعاد این موضوع آن است که با وجود رشدی کمی و سیطره کمیت در برخی از زمینه ها طی سال های اخیر، به لحاظ کیفی با بسیاری از استانداردهای استقرار یافته در نظام های آموزشی عالی توسعه در جهان، فاصله زیادی دارد. یکی از مصادیق و در عین حال دلایل افت کیفیت در آموزش عالی کشور، توسعه نیافتگی سازمانی دانشگاه ها در ایران است. این توسعه نیافتگی را می‌توان هم در ابعاد کلان آن مانند ضعف های مربوط به

اشتقاق بشر برای دانستن در باره آینده از عهد باستان وجود داشته است پیشگویان و کاهن ها نمونه هایی از کسانی هستند که در گذشته تلاش داشتند به نحوی به این اشتیاق در نزد خاص و عام پاسخ دهند [۱]. اولین نشانه های جدی تر توجه بشر به آینده در عصر روشنگری دیده می‌شود. در اثر رشد شتابان علوم در این دوره، متفکرین عصر روشنگری واقعا به این نتیجه رسیده بودند که تنها زمان می‌خواهد تا همه قوانین و قواعد جامعه و محیط پیرامون بشر معلوم و آشکار شود [۲]. آثار متفکرینی چون اچ جی ول، جورج اورول و آلدوس هاکسلی از زمره چنین اندیشه هایی محسوب می‌شود و با چنین نمونه هایی است که کلا آینده پژوهی راه خود را به ادبیات باز می‌کند. موفقیت عظیم رمان های ژول ورن و پا گرفتن سبک علمی تخیلی در ادبیات، در ادامه همین راه رخ می‌دهد [۳]. اولین فعالیت آینده پژوهی در قالب یک تحلیل علمی در سالهای ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۳ توسط یک گروه محققین و با سرپرستی ویلیام اف آگبرن در زمینه جامعه شناسی که علم نوپایی شناخته می‌شد، در آمریکا انجام شد [۴]. بلافاصله پس از جنگ جهانی دوم، و به دنبال تجزیه و تحلیل تکنولوژی های مورد استفاده در آلمان و ژاپن، متد های نوینی برای آینده پژوهی ابداع شد [۵].

آینده پژوهی بمثابه یک فعالیت عمومی از دهه شصت آغاز شد. برتراند دوژوئل اولین مطالعه نظری در مورد آینده را بنام "هنر گمان" را نوشت [۶]. او در این زمینه با اشاره به این که "هیچ واقعیتی در مورد آینده وجود ندارد"، نتیجه گرفت که یافتن مدارک و استنتاجات برای آینده، نیازمند روش هایی غیر متداول میباشد. هوشیاری نسبت به زمینه های آینده پژوهی از همین زمان آغاز شد [۷]. راشل کارسون با نوشتن کتاب آغازگر جنبش زیست محیطی بود. بعد ها، رویداد هایی نظیر ترور برادران کندی و مارتین لوتر کینگ، جنگ ویتنام، بحران نفتی و رسوایی واتر گیت نشان داد که آینده پژوهان در پیش بینی این موضوع درست عمل کرده اند [۷]. اولین دوره آموزشی آینده پژوهی در سال ۱۹۶۳ توسط جیم دیتور در انستیتو پلی تکنیک ویرجینیا تدریس شد [۸]. آینده پژوهی رشته ای مستقل است که به شکلی روشمند به مطالعه آینده می‌پردازد. این تصاویر در سه مقوله طبقه بندی می‌شوند، آینده های ممکن، آینده های محتمل و آینده های مطلوب که برای دگرگونی از حال به آینده می‌باشند [۸]. تعاریف مختلفی از آینده پژوهی صورت گرفته که مشابهت فراوانی با هم دارند.

آینده پژوهی معادل لغت لاتین futures study به معنای نه فقط یک آینده بلکه چندین آینده متصور است [۸]. آینده پژوهان به دنبال کشف، ابداع، ارائه آزمون و ارزیابی آینده های ممکن، محتمل و بهتر هستند [۹]. آینده پژوهان یعنی فعالان حوزه مطالعات آینده تلاش می‌کنند تا از آینده، رمز گشایی کنند، روش های خود را شفاف سازند، نظام مند و عقلایی عمل کنند و

استقلال دانشگاهی، آزادی علمی، فرهنگ اجتماع علمی و منابع انسانی، ملاحظه کرد و هم به نشانگان خرد تفصیلی و عینی آن پرداخت [۱۸، ۱۹]. وضعیت موجود برنامه ریزی توسعه دانشگاهی در دانشگاه های دولتی ایران بر اساس شاخص های ششگانه ذیل ارزیابی شده است: ۱) وجود درک روشن و مشترک نسبت به فرایند برنامه ریزی توسعه دانشگاهی، ۲) وجود برنامه های مدون توسعه در دانشگاه ها ۳) انطباق برنامه های توسعه دانشگاه ها با شرایط محیطی آن، ۴) انطباق برنامه های توسعه دانشگاه ها با توانایی ها و شرایط درونی آنها، ۵) وجود امکانات، منابع و ساختارهای لازم برای برنامه ریزی در دانشگاه ها، و ۶) کیفیت تصمیم گیری و تصمیم سازی در دانشگاه ها [۲۰]. همچنان که برخی محققان به وجوب ساختار و فرایند عملیات ویژه اذعان کرده است، امری وجود چارچوبی را که در آن همه سطوح و حوزه های کارکردی در فرایند تغییر و توسعه سازمان درگیر شوند لازم یافته است [۲۰].

ظهور دانشگاه و آموزش عالی به سبک جدید، منوط به جایگاه بخش شایسته به تحقیقات و پژوهش های کاربردی است. اتخاذ ساز و کار لازم جهت اصلاح روند توسعه دانشگاه ها با استقرار شاخص های توسعه منوط به تغییر و تحولات اساسی در ساختار نظام آموزش عالی است. تا سال ۲۰۲۵ بسیاری از موسسات آموزش عالی استانداردهای خود را به استانداردهای جهانی نزدیک کرده و آماده رقابت جهانی می گردند. این امر باعث ایجاد رابطه دانشگاه ها با افرادی از ملیت های مختلف می گردد [۲۱]. آموزش عالی در دنیای امروز، یکی از حوزه های تخصصی است که اداره آن نیازمند به کارگیری مدیرانی است که توانایی ها و شایستگی های اداره این سازمان بزرگ را داشته باشند. امروزه کشورهای توسعه یافته و پیشرو، در مدیریت و رهبری دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی از نیروهایی استفاده می کنند، که از شایستگی ها، صلاحیت ها و استانداردهای حرفه ای مورد نیاز برای پیشبرد اهداف و رسالت های این مراکز برخوردار باشند [۲۲]. آگاهی از این موارد توجه جدی به دانشگاه ها، چشم انداز و رسالت آنها، سبک و شیوه هدف گذاری و پیاده سازی این هدف، نحوه برنامه ریزی و مدیریت سازمانی، و استفاده بهینه از منابع انسانی و دانش سازمانی را ضروری می سازد [۲۲].

بسیاری از دانش پژوهان سال های اخیر تعاریفی را از دانشگاه کلاس جهانی ارائه داده اند. آلتباخ [۲۳] بیان می کند دانشگاه تراز جهانی به معنای رتبه بندی در میان بهترین های دانشگاه بین المللی جهان که از استانداردهای برتری برخوردارند است. این دانشگاه ها دارای برنامه علمی ویژه، پژوهش های قوی دانشگاهی، دفاع از آزادی علمی، خودگردانی عقلانی، مدیریت خوب، دارای تنوع فرهنگی باشند [۲۴، ۲۵]. بینش راهبردی روشن، تیم مدیریتی قوی، اساتید و دانشجویان متنوع و متکثر، برنامه درسی که بتواند به نیاز جامعه پاسخ دهد، کیفیت و تعلیم و

تربیت خلاق و رویکرد یادگیری و آموزش، تعهد قوی نهادی به پژوهش های مصمم، منابع مالی کافی جهت حمایت از موسسه آموزش عالی و فرهنگ بهبود مستمر از جمله ویژگی های دانشگاه در تراز جهانی می باشد [۲۶]. با توجه به علاقه دانشجویان برای تحصیل در بهترین مراکز آموزشی عالی جهان، بدون مد نظر قرار دادن مسائل ملیتی و پیگیری دولت ها برای به حداکثر رساندن بازگشت سرمایه گذاری در آموزش عالی قرار گرفتن دانشگاه ها در یک جایگاه جهانی برایشان به یک موضوع بسیار مهم تبدیل شده است [۲۷، ۲۸]. برخی مطالعات به طور مستقیم و یا غیر مستقیم به موضوع معیارهای پیشرفت دانشگاه های تراز جهانی در ایران و خارج از ایران پرداخته که نتایج این مطالعات در ادامه بیان می شود. جاودانی و پرداختچی [۲۹] در مقاله خود به بررسی وضعیت توسعه سازمانی در نظام آموزش عالی ایران پرداخته اند. هدف از نگارش این مقاله در وهله نخست تاکید بر لزوم تغییر در سازمان ها به ویژه سازمان هایی است که مسئولیت انسجام بخشی به امور اجرایی و سیاست گذاری نظام علمی، تحقیقاتی و فناوری کشور را بر عهده دارند. در وهله دوم تاکید بر این نکته است که کاربست تغییر در چارچوب «توسعه سازمانی» که برنامه ای دوربرد و دربرگیرنده تمام نظام است از بالا کارگردانی می شود و سرشتی دستوری دارد و در واقع، کوشش مدیریتی است که تغییر در نگرش ها، ارزش ها، باورها و به طور کلی «فرهنگ سازمانی» را نشانه می گیرد و می تواند روشی مناسب و نرم افزاری در انجام یافتن این تغییرات باشد. بالاخره اینکه تمایز و تفاوت های نهادهای اداره کننده عالی با دیگر سازمان ها نیز باید در کاربست توسعه سازمانی مورد توجه قرار گیرد. مهدی [۳۰] در مقاله ای با عنوان آینده پژوهی در آموزش عالی دانشگاه اسلامی، دانشگاه سازگار با محیط و زمینه، به مطالعه ابعاد و مفاهیم تحولات آموزش عالی و اکتشاف یک الگوی مفهومی برای آینده پژوهی آن و تبیین دانشگاه اسلامی با این الگو، پرداخته است. در این مقاله، برای استخراج الگوی مفهومی آینده پژوهی در آموزش عالی، از روش نظریه مبنایی با رویکرد اکتشافی استفاده شده است. الگوی مفهومی شامل مقوله کانونی دانشگاه سازگار با محیط و زمینه، هفت مقوله عوامل علی، ۱۵ مقوله ویژگی های زمینه ای، ۱۳ مقوله شرایط محیطی، ۱۱ مقوله راهبردها و چهار مقوله پیامدهاست. در این مطالعه با استناد به آینده پژوهی در آموزش عالی و سند دانشگاه اسلامی، یکی از ویژگی های کلیدی ایده دانشگاه اسلامی، سازگاری با محیط و زمینه است، از این رو ضروری است دانشگاه با محیط و زمینه محلی، بومی و ملی با رعایت هنجارهای جهانی علم، سازگار شده و کارآفرین شود. در پژوهشی دیگر از نظرزاده زارع ربیعی منفرد و مردانی [۳۱]، با عنوان بررسی ضرورت ها و راهبردهای ایجاد یک دانشگاه کلاس جهانی با تاملی بر تجارب کشورهای اروپایی و آسیایی به این نتیجه رسیدند که با توجه به کمبود منابع مالی و همچنین وجود

چند دانشگاه با بستر بین المللی در ایران، راهبرد ارتقاء موسسات آموزش عالی فعلی، راهبرد مناسبی در راستای دستیابی به دانشگاه کلاس جهانی محسوب می شود. همچنین نظرزاده زارع و همکاران [۳۲] در پژوهشی به واکاوی مفهوم دانشگاه تراز جهانی به عنوان بخشی از پارادایم جدید آموزش عالی و مدل های موجود برای ایجاد آن، پرداخته و به این نتیجه رسیدند که بسترهای ملی و مدل های سازمانی برای ایجاد دانشگاه تراز جهانی، بسیار گسترده هستند بنابراین هر کشور باید از میان مسیرهای متنوع ممکن برای ایجاد این دانشگاه ها، یک راهبرد متکی بر نقاط قوت و منابع خود برگزیند. آنه ماری [۳۳] در پژوهشی تحت عنوان " آینده پژوهی بین المللی شدن دانشکده مدیریت کارلسون: دیدگاه های متنوع ینفعان کلیدی " به بررسی چگونگی ارائه کمک و همکاری ذینفعان چندگانه داخلی و خارجی، پرداخته است که این امر طی فرآیندی است که به آینده خلاقانه برای دانشکده منجر شود. سالمی [۳۴] در پژوهشی با عنوان چالش های تاسیس دانشگاه تراز جهانی، به عنوان بخشی از یک الگوی آموزش برتر جدید: از سیستم برتر تعالی سازمانی، به سه دسته از عواملی که در دانشگاه تراز جهانی نقش اساسی دارند اشاره کرده است: جمع آوری تعداد زیادی از اعضاء هیات علمی، کارکنان و دانشجویان نخبه؛ تامین منابع مالی فراوان در جهت ارتقای محیط یادگیری و انجام پژوهش های پیشرفته؛ وجود شاخص های مدیریت مناسب، تشویق رهبری، وجود چشم انداز استراتژیک، نوآوری، انعطاف پذیری و توانایی سازمانی در تصمیم گیری و مدیریت منابع بدون قوانین دست و پاگیر دیوان سالاری .

بر این اساس، و با توجه به اینکه مطالعات اخیر در ایران که به طور مستقیم به مساله دانشگاه تراز جهانی پرداخته باشند اندک هستند و از طرفی هم بر اساس مطالعات اندک انجام شده مشخص شده است که بسیاری از دانشگاه ها دارای ملاک های دانشگاه تراز جهانی نیستند، پژوهش حاضر درصدد است این مسئله را مورد بررسی قرار دهد که برای توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد مبتنی بر دانشگاه تراز جهانی چه آینده های ممکن و احتمالی را پیش رو داریم و نهایتاً بر اساس نتایج به دست آمده آینده پژوهی معتبر و روندهای ارائه شود.

روش

در این تحقیق، با توجه به اینکه متغیرها شناسایی نشده اند و هیچ راهنمای ساختاری و تئوریک وجود ندارد، از روش آینده پژوهی دلفی استفاده می شود؛ به این صورت که در ابتدا با استفاده از روش های مبانی نظری، ساختار اولیه و عوامل مهم تاثیرگذار در هر یک از ابعاد الگوی اولیه شناسایی می شود و پس از آن برای سنجش نتایج و بررسی جزئیات الگو از روش آینده پژوهی دلفی استفاده می شود. انتخاب اعضای واجد شرایط برای پانل دلفی از مهمترین مراحل این روش به حساب می آید؛

زیرا اعتبار نتایج به شایستگی این افراد بستگی دارد. از آنجا که روش دلفی سازو کاری برای تصمیم گیری گروهی است و نیاز به متخصصان واجد شرایطی دارد که درک و دانش عمیقی از موضوع پژوهش داشته باشند [۳۵]. معمولاً، انتخاب اعضای پانل دلفی از طریق نمونه گیری غیر احتمالی هدفدار یا قضاوتی انجام می گیرد. معیارهای انتخاب خبرگان روش دلفی نیز شامل تسلط نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش و دسترسی بوده است [۳۶]. بر اساس اعلام نظر از واحد آمار موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و بر طبق درصد بودجه دریافتی از سوی وزارتخانه، دانشگاه های دولتی شهر تهران در این پژوهش شامل: دانشگاه تهران، امیرکبیر، صنعتی شریف، علم و صنعت، خواجه نصیر طوسی، شهید بهشتی، علامه طباطبایی، خوارزمی، و تربیت مدرس می باشد. به طور کلی این تحقیق با روش آینده پژوهی (دلفی) انجام شده است. با توجه به طرح مورد استفاده در این پژوهش، از شیوه نمونه کیفی و خبرگان دلفی استفاده شده است. چون هدف نمونه گیری کیفی اشباع اطلاعات است لذا از روش نمونه گیری هدفمند استفاده شده است، در پژوهش حاضر، با افراد مطلع (افراد) که در مورد موضوع تحقیق حاضر تجارب زیسته دارند) که در زمینه موضوع مورد بررسی و مطالعه دارای اطلاعات ارزشمند و نسبتاً کافی باشند، ارتباط برقرار گردد. این اعضاء بر اساس اهداف مشخص شده در تحقیق حاضر انتخاب شده است. در روش دلفی برای نمونه گیری، از روش غیر تصادفی هدفمند یا قضاوتی استفاده شده است. معیارهای انتخاب خبرگان نیز شامل تسلط نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش و دسترسی بوده است. مانند هر نوع نمونه گیری دیگر، حجم نمونه به عواملی مانند امکان دسترسی به افراد، زمان لازم و هزینه گردآوری اطلاعات بستگی دارد. در این پژوهش از روش های نمونه گیری قضاوتی هدفمند استفاده شده است. یعنی نمونه گیری به صورت هدفمند انتخاب می شود چون هدف نمونه گیری کیفی اشباع اطلاعات است لذا در بخش کیفی پژوهش، از روش نمونه گیری هدفمند استفاده خواهد شد، زیرا در پژوهش حاضر، لازم است با افراد مطلع که در زمینه موضوع مورد بررسی و مطالعه دارای اطلاعات مناسب و نسبتاً کافی باشند، تماس برقرار نموده. بدین ترتیب نمونه گیری و گردآوری اطلاعات در بخش کیفی تا زمانی ادامه پیدا خواهد که فرآیند تجزیه و تحلیل و اکتشافی موضوع پژوهش به اشباع نظری برسد. در این پژوهش با ۴۰ نفر از خبرگان حوزه آینده پژوهی توسعه کیفی دانشگاه ها ارباط برقرار شده است که تصویری از همه الگوها، مفاهیم، مقوله ها، ویژگی ها و ابعاد مربوط به مدل مورد نظر پژوهش حاضر را روشن ساختند. ابزار جمع آوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر اطلاعات مستخرجه بود برای جمع بندی نتایج باید از روش

آینده پژوهی خبرگان دلفی استفاده کنیم و سپس برای اینکه به رویکرد آینده پژوهی دست پیدا کنیم باید مولفه های به دست آمده را تنظیم و الویت بندی کنیم. قلمرو تحقیق دانشگاه های دولتی غیر پزشکی شهر تهران خواهد بود توزیع پرسشنامه ها بر طبق روش دلفی در ۲ مرحله صورت گرفته و در هر مرحله گویه هایی که شرط $M_{ij} > 4$ را داشتند، در دوره بعدی آورده می شوند و یا مولفه هایی که میانگین کمتری از ۴ داشته اند حذف و در دوره های بعدی پرسش نامه لحاظ نشده اند. همچنین، شاخص های اجماع و میزان اتفاق نظر خبرگان روش دلفی در دوره های مختلف محاسبه گردیده است. به طور خلاصه با توجه به داده های حاصل از دوره های دلفی و بخش های مختلف پرسش نامه در هر دوره، شاخص های آماری، کمینه، بیشینه، میانگین نما، و انحراف معیار محاسبه خواهد شد. تجزیه و تحلیل: در این تحقیق، برای تجزیه و تحلیل داده های بدست آمده از نمونه ها از روشهای آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. با توجه به این که مراحل روش دلفی در پژوهش حاضر در دو دوره به انجام خواهد رسید؛ انحراف معیار پاسخ های اعضای پانل در دوره اول در خصوص اهمیت عوامل و مولفه های تاثیر گذار بر آینده پژوهی توسعه کیفی دانشگاه ها مبتنی بر دانشگاه کلاس جهانی، محاسبه خواهد گردید. همچنین، مقدار ضریب همبستگی کندال برای سنجش میزان اتفاق نظر خبرگان در دوره اول بدست آمد. در دوره اول و دوم نیز انحراف معیار نظرات اعضای پانل درباره میزان اهمیت عوامل و مولفه های تاثیر گذار به ترتیب محاسبه شد. در مورد روایی ابزار براساس نظر ۱۲ نفر از متخصصان حوزه آینده پژوهی نتیجه گیری شد پس از تایید روایی و پایایی، سرانجام پرسش نامه مذکور برای نظرخواهی در اختیار خبرگان قرار گرفت.

یافته ها

یکی از مهم ترین نتایج و دستاوردهای پژوهش حاضر آینده پژوهی توسعه کیفی است. در دو دوره اجرای روش دلفی در دور دوم اعضای پانل، مقوله های ۶ گانه یعنی مقوله مرکزی، مقوله شرایط علی، مقوله شرایط مداخله گر، مقوله بسترها، مقوله راهبردها و مقوله پیامدها و ۲۶ عامل شامل-باز مهندسی کیفی دانشگاهها ی پیشرو ۲- رقابت پذیری ۳- محیط توانا (توانا سازی محیط) ۴- روابط عادی (عادی سازی روابط) ۵- تنوع بخشی ۶- تضمین کیفیت آموزش عالی ۷- پیشتیبانی مدیران اجرایی (داشتن تیم مدیریتی) قوی ۸- محدودیت های سیستمی ۹- فرهنگ سازمانی ناسالم ۱۰- نیروی انسانی شایسته ۱۱- بستر تکنولوژیک ۱۲- بستر خودمختاری ۱۳- بستر فضای انتقادی ۱۴- بستر حقوقی ۱۵- بستر قانونی ۱۶- بستر هوش فرهنگی ۱۷- بستر ساختار ۱۸- طراحی چرخه الگوی توسعه کیفی ۱۹- تثبیت چرخه الگوی توسعه کیفی

۲۰- بهبود ساختار ۲۱- بهبود ارتباطات بین المللی ۲۲- ایجاد برند ۲۳- افزایش کارایی و اثربخشی سازمان ۲۴- افزایش رضایت شغلی و ۲۵- بهبود عملکرد شغلی شده بودند، را دارای تاثیر زیاد و خیلی زیاد بر توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران را تشخیص دادند. چنانچه اطلاعات جدول ۱ نشان می دهد به ترتیب برای میانگین و (انحراف معیار) پاسخ های اعضای پانل در دور اول برای عامل های باقی مانده از تحلیل برابر با ۴/۰۹۱ و (۰/۷۹۹) در دور دوم میانگین و (انحراف معیار) برابر با ۴/۴۷۴ و (۰/۶۴۶) محاسبه شده، که کاهش چشمگیری را برای انحراف معیار پاسخ ها نشان می دهد.

در جدول ۳ میانگین و انحراف معیار نتایج اجرای دور اول و دور دوم دلفی برای مقوله های شش گانه اصلی برای توسعه کیفی ارائه شده است

یافته ها همچنین نشان داد که ضرایب همبستگی کندال در دور دوم نسبت به دور در مقوله مرکزی ۰/۰۲۰ و مقوله شرایط علی ۰/۰۷۵ و برای مقوله شرایط مداخله گر ۰/۰۶۲ و مقوله بسترها ۰/۰۵۱ و مقوله راهبردها ۰/۰۲۰ و مقوله پیامدها ۰/۰۴۶ افزایش یافته است. در پژوهش حاضر نتایج بدست آمده از اجرای دوره های روش دلفی نشان می دهند که به دلایل زیر اتفاق نظر بین اعضای پانل حاصل شده است و می توان به اجرای دوره ها پایان داد: ۱- انحراف معیار پاسخ های اعضای پانل در باره میزان اهمیت کلیه عوامل توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی از ۰/۷۹۹ در اول به ۰/۶۴۶ در دور دوم کاهش یافته است. ۲- ضریب همبستگی کندال برای پاسخ های اعضای پانل در باره عوامل توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی در دور دوم برابر با ۰/۸۰۲ است. با توجه به اینکه تعداد اعضای پانل بیش از ۱۰ نفر است، این میزان از ضریب کندال کاملاً معنادار به حساب می آید. فرآیند نظر خواهی باید متوقف شود. ۳- ضریب همبستگی کندال برای عوامل توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی در دور دوم نسبت به دور با توجه به نتایج افزایش یافته است، اما این تفاوت های مشاهده ضرایب همبستگی یا میزان اتفاق نظر در میان اعضای پانل در میان دو دور متوالی رشد با توجه به این که تعداد اعضای پانل بیش از ده نفر است، رشد معناداری را نشان نمی دهد $P > 0.05$ [۳۷].

نتایج میزان اجماع حاصل از اجرای دور دوم دلفی در جدول ۲ ارائه شده است

جدول ۱. مقایسه نتایج اجرای دوره اول و دوم دلفی برای عامل های ۲۵ گانه

ردیف	عنوان مقوله	نام عامل ها	تعداد پاسخ	دور اول	دور دوم
۱	مرکزی	۱-باز مهندسی کیفی دانشگاهها ی پیشرو	۴۰	۴/۳۱۵	۴/۵۵۹
۲		۱-رقابت پذیری	۴۰	۴/۲۰۵	۴/۵۶۱
۳		۲-محیط توانا (توانا سازی محیط)	۴۰	۴/۰۵۸	۴/۴۶۷
۴	شرایط علی	۳-روابط عادی (عادی سازی روابط)	۴۰	۴/۴۳۷	۴/۸۰۳
۵		۴-تنوع بخشی	۴۰	۴/۱۶۵	۴/۴۱۶
۶		۵-تضمین کیفیت آموزش عالی	۴۰	۴/۴۲۰	۴/۶۶۲
۷		۶-پشتیبانی مدیران اجرایی(داشتن تیم مدیریتی) قوی	۴۰	۳/۷۸۰	۴/۳۸۰
۸		شرایط مداخله گر	۱-محدودیت های سیستمی	۴۰	۳/۷۸۰
۹	۲-فرهنگ سازمانی ناسالم		۴۰	۴/۰۶۳	۴/۵۶۸
۱۰		۱-نیروی انسانی شایسته	۴۰	۴/۱۵۲	۴/۵۹۶
۱۱		۲-بستر تکنولوژیک	۴۰	۳/۸۵۸	۴/۵۱۰
۱۲		۳-بستر خودمختاری	۴۰	۴/۰۲۵	۴/۴۵۱
۱۳	بسترها	۴-بستر فضای انتقادی	۴۰	۳/۹۸۱	۴/۴۱۱
۱۴		۵-بستر حقوقی	۴۰	۳/۹۰۶	۴/۵۵۵
۱۵		۶-بستر قانونی	۴۰	۴/۱۳۷	۴/۴۷۹
۱۶		۷-بستر هوش فرهنگی	۴۰	۳/۸۸۵	۴/۳۷۶
۱۷		۸-بستر ساختار	۴۰	۳/۷۶۲	۴/۶۵۱
۱۸		راهبردها	۱-طراحی چرخه الگوی توسعه کیفی	۴۰	۴/۰۶۶
۱۹	۲-تثبیت چرخه الگوی توسعه کیفی		۴۰	۴/۱۹۱	۴/۳۹۵
۲۰		۱-بهبود ساختار	۴۰	۳/۶۵۰	۴/۳۵۴
۲۱		۲-بهبود ارتباطات بین المللی	۴۰	۴/۱۰۰	۴/۴۸۱
۲۲	پیامدها	۳-ایجاد برند	۴۰	۳/۹۴۱	۴/۳۸۶
۲۳		۴-افزایش کارایی و اثربخشی سازمان	۴۰	۴/۰۵۸	۴/۳۰۴
۲۴		۵-افزایش رضایت شغلی	۴۰	۴/۱۷۵	۴/۳۵۳
		۶-بهبود عملکرد دانشگاه	۴۰	۳/۸۸۰	۴/۳۸۵
		میانگین	۴/۰۹۱	۴/۴۷۴	۴/۶۴۶

جدول ۲. میزان ضریب توافق خبرگان با استفاده از ضریب هماهنگی کندال - در دوم دوم

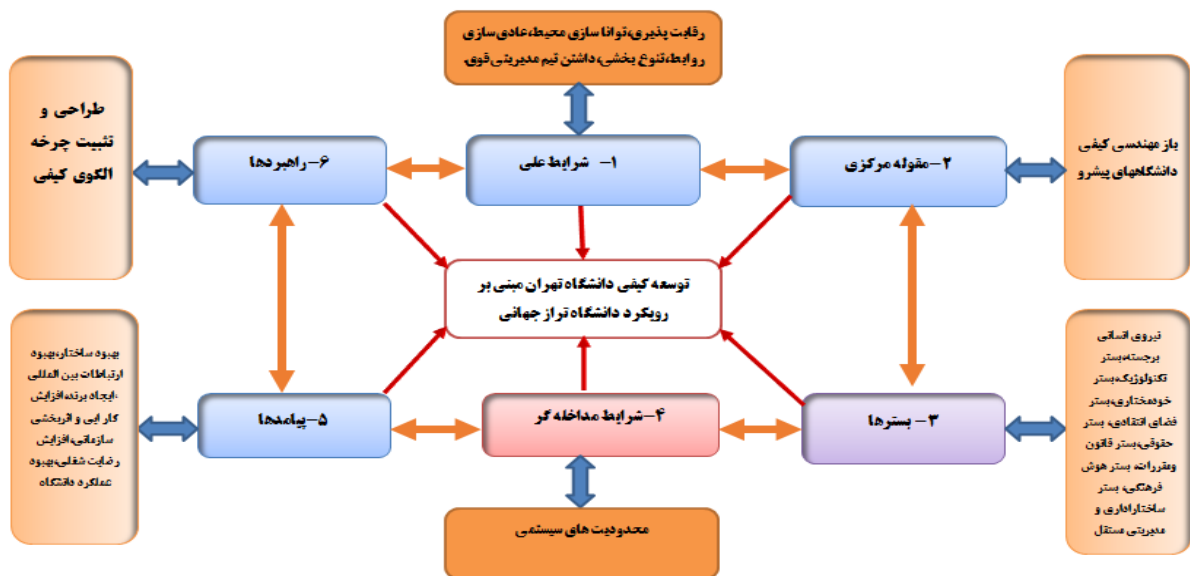
ردیف	عنوان مقوله	نام عامل ها	تعداد سوالها	ضریب توافقی کندال (W)	آماره کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری	
۱	مرکزی	۱-باز مهندسی کیفی دانشگاهها ی پیشرو	۸	۰/۹۳۷	۷	۰/۰۰۱		
۲		۱-رقابت پذیری	۵	۰/۷۰۸	۴	۰/۰۰۱		
۳		۲-محیط توانا (توانا سازی محیط)	۶	۰/۷۶۰	۵	۰/۰۰۱		
۴	شرایط علی	۳-روابط عادی (عادی سازی روابط)	۶	۰/۷۹۴	۵	۰/۰۰۱		
۵		۴-تنوع بخشی	۵	۰/۷۸۷	۴	۰/۰۰۱		
۶		۴-تضمین کیفیت آموزش عالی	۵	۰/۷۸۷	۴	۰/۰۰۱		
۷		۵-پشتیبانی مدیران اجرایی (داشتن تیم مدیریتی) قوی	۵	۰/۸۳۵	۴	۰/۰۰۱		
۸		شرایط مداخله	۱-محدودیت های سیستمی	۵	۰/۸۵۲	۴	۰/۰۰۱	
۹	۲-فرهنگ سازمانی ناسالم		۸	۰/۶۴۲	۷	۰/۰۰۱		
۱۰	گیر	۱-نیروی انسانی شایسته	۸	۰/۷۸۲	۷	۰/۰۰۱		
۱۱		۲-بستر تکنولوژیک	۴	۰/۷۴۴	۳	۰/۰۰۱		
۱۲		۳-بستر خودمختاری	۴	۰/۷۱۱	۳	۰/۰۰۱		
۱۳		بسترها	۴-بستر فضای انتقادی	۳	۰/۷۴۸	۲	۰/۰۰۱	
۱۴			۵-بستر حقوقی	۴	۰/۷۲۹	۳	۰/۰۰۱	
۱۵			۶-بستر قانونی	۶	۰/۷۷۱	۵	۰/۰۰۱	
۱۶			۷-بستر هوش فرهنگی	۵	۰/۶۸۹	۴	۰/۰۰۱	
۱۷			۸-بستر ساختار	۱	۰/۷۸۱	۰	۰/۰۰۱	
۱۸	راهبردها	۱-طراحی چرخه الگوی توسعه کیفی	۳	۰/۷۶۶	۲	۰/۰۰۱		
۱۹		۲-تثبیت چرخه الگوی توسعه کیفی	۳	۰/۹۶۱	۲	۰/۰۰۱		
۲۰		۱-بهبود ساختار	۶	۰/۶۷۸	۵	۰/۰۰۱		
۲۱		۲-بهبود ارتباطات بین المللی	۴	۰/۷۶۸	۳	۰/۰۰۱		
۲۲	پیامدها	۳-ایجاد برند	۵	۰/۷۶۶	۴	۰/۰۰۱		
۲۳		۴-افزایش کارایی و اثربخشی سازمان	۳	۰/۷۳۸	۲	۰/۰۰۱		
۲۴		۵-افزایش رضایت شغلی	۶	۰/۷۳۷	۵	۰/۰۰۱		
۲۵		۶-بهبود عملکرد دانشگاه	۸	۰/۷۵۵	۷	۰/۰۰۱		

جدول ۳. مقایسه نتایج اجرای دور اول و دور دوم دلفی برای مقوله های شش گانه اصلی برای توسعه کیفی

ردیف	نام مقوله اصلی	نتایج اجرای دور اول		نتایج دور دوم	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
۱	مرکزی	۴/۳۱۵	۰/۶۹۷	۴/۵۵۹	۰/۶۲۴
۲	شرایط علی	۴/۲۵۰	۰/۷۷۱	۴/۵۸۳	۰/۵۱۰
۳	شرایط مداخله گر	۳/۹۲۱	۰/۹۰۹	۴/۴۷۴	۰/۶۴۷
۴	بسترها	۳/۹۶۳	۰/۸۴۳	۴/۵۰۴	۰/۷۰۳
۵	راهبردها	۴/۱۲۹	۰/۷۴۴	۴/۳۴۷	۰/۷۰۶
۶	پیامدها	۳/۹۶۱	۰/۸۲۹	۴/۳۷۷	۰/۶۸۴
	میانگین	۴/۰۹۱	۰/۷۹۹	۴/۴۷۳	۰/۶۴۶

اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی در دور دوم برابر با ۰/۸۰۲ است. با توجه به اینکه تعداد اعضای پانل بیش از ۱۰ نفر است، این میزان از ضریب کندال کاملاً معنادار به حساب می آید (مشایخی ۱۳۸۴ به نقل از اسمیت ۱۹۹۷). فرآیند نظر خواهی باید متوقف شود. ۳- ضریب هماهنگی کندال برای عوامل توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی در دور دوم نسبت به دور با توجه به نتایج افزایش یافته است، اما این تفاوت های مشاهده ضرایب هماهنگی یا میزان اتفاق نظر در میان اعضای پانل در میان دو دور متوالی رشد با توجه به این که تعداد اعضای پانل بیش از ده نفر است، رشد معناداری را نشان نمی دهد [۳۱]. مدل نهایی پیشنهادی:

توقف نظر خواهی از اعضای پانل: برای تصمیم گیری درباره توقف یا ادامه دوره های دلفی از دو معیار اتفاق نظر قوی میان اعضای پانل و کاهش انحراف معیار پاسخ های اعضا در پاسخگویی به عوامل مورد نظر استفاده شد. در پژوهش حاضر نتایج بدست آمده از اجرای دوره های گانه روش دلفی نشان می دهند که به لایل زیر اتفاق نظر بین اعضای پانل حاصل شده است و می توان به اجرای دوره ها پایان داد: ۱- انحراف معیار پاسخ های اعضای پانل در باره میزان اهمیت کلیه عوامل توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی از ۰/۷۹۹ در اول به ۰/۶۴۶ در دور دوم کاهش یافته است. ۲- ضریب هماهنگی کندال برای پاسخ های اعضای پانل در باره عوامل توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر

شکل ۱. مدل مفهومی آینده پژوهی و ارائه روندهای توسعه کیفی در دانشگاه های دولتی شهر تهران مبتنی بر رویکرد دانشگاه تراز جهانی

اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی می باشد. ماحصل این پژوهش این است که یک جدول از مولفه های توسعه دانشگاه ها بر اساس رویکرد مبتنی بر دانشگاه تراز جهانی خواهیم داشت و ما می توانیم برای نزدیک شدن به مولفه های جهانی آنها را به سیاستگذاران آموزش عالی پیشنهاد بدهیم، یعنی نهایت کار پژوهش مذکور توصیه گذاری به سیاستگذاران است.

هدف عمده این پژوهش کیفی درک از پدیده مورد پژوهش است. از این رو یکی از تعهدات پژوهشگر کیفی توصیف غنی از یافته ها است تا بتوان آن را در موقعیت های مشابه به کار گرفت. بر این اساس هدف این پژوهش کیفی داده بنیاد، آینده پژوهی و ارائه روندهای توسعه کیفی در دانشگاه های دولتی شهر تهران بر

بحث

[۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳ و ۳۴] تطبیق داد و تبیین کرد. در تطبیق نتایج مطالعه حاضر با مطالعه جاودانی و پرداختچی [۲۹] که در مقاله خود به بررسی وضعیت توسعه سازمانی در نظام آموزش عالی ایران پرداخته اند می توان گفت که در هر دو مطالعه تاکید بر تغییرات ساختاری برای رسیدن به یک دانشگاه تراز جهانی می باشد و لذا نتایج مطالعه حاضر با مطالعه قبلی [۲۹] همسو می باشد. نتایج مطالعه حاضر با مطالعات مهدی [۳۰] و نظرزاده زارع ربیعی منفرد و مردانی [۳۱] نیز همسو می باشد. مهدی [۳۰] در پژوهش خود نشان داد که الگوی مفهومی بدست آمده شامل هفت مقوله عوامل علی، ۱۵ مقوله ویژگی های زمینه ای، ۱۳ مقوله شرایط محیطی، ۱۱ مقوله راهبردها و چهار مقوله پیامدهاست که بسیاری از مقوله ها بدست آمده با مقوله مطالعه حاضر همسو می باشند. در پژوهشی دیگر از نظرزاده زارع ربیعی منفرد و مردانی [۳۱]، با عنوان بررسی ضرورت ها و راهبردهای ایجاد یک دانشگاه کلاس جهانی با تاملی بر تجارب کشورهای اروپایی و آسیایی به این نتیجه رسیدند که با توجه به کمبود منابع مالی و همچنین وجود چنددانشگاه با بستر بین المللی در ایران، راهبرد ارتقاء موسسات آموزش عالی فعلی، راهبرد مناسبی در راستای دستیابی به دانشگاه کلاس جهانی محسوب می شود. در تبیین یافته های مطالعه حاضر و در همسویی با نتایج مطالعه [۳۱] می توان گفت که دانشگاه کلاس جهانی باید از تجارب دانشگاه های موفق در دنیا استفاده کند تا بتواند به موفقیت برسد و لذا هم در مطالعه قبلی و هم در این مطالعه به این موضوع یعنی استفاده از تجارب سایر دانشگاه ها در سایر کشورهای دنیا تاکید ویژه شده است. همچنین نظرزاده زارع و همکاران [۳۲] در پژوهشی به واکاوی مفهوم دانشگاه تراز جهانی پرداخته و به این نتیجه رسیدند که بسترهای ملی و مدل های سازمانی برای ایجاد دانشگاه تراز جهانی، بسیار گسترده هستند که این نتیجه با یافته مطالعه حاضر مبنی بر اینکه مقوله های دانشگاه تراز جهانی بسیار گسترده هستند پژوهش های زیادی را می طلبد همسو است. همچنین نتایج مطالعه حاضر با مطالعات قبلی [۳۳، ۳۴] از حیث تاکید بر مقوله های بهبود ساختار، افزایش رضایت شغلی و عملکرد دانشگاه برای رسیدن به معیارهای حداقلی یک دانشگاه تراز جهانی همسو و همراستا می باشد.

نتیجه گیری

در این پژوهش از مجموع ۱۰ زیر سیستم نظام آموزش عالی ایران، دانشگاه های علوم پزشکی، پیام نور، علمی- کاربردی، غیرانتفاعی، وابسته به سایر وزارتخانه ها و دستگاه های دولتی، فرهنگیان و دانشگاه های الکترونیکی را شامل نمی گردد و نیز بر اساس اعلام نظر از واحد آمار موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور و بر طبق درصد بودجه دریافتی از سوی وزارتخانه، دانشگاه های دولتی شهر

بنابراین تا این مرحله ۳۲ مقاله پژوهشی، (شامل ۱۵ مورد از پراستادترین مقالات خارج از کشور و ۱۷ مقاله مرتبط به چاپ رسیده در مجلات علمی - پژوهشی داخل کشور) که مشخصا در حوزه آینده پژوهی آموزش یا آموزش عالی به انجام رسیده بوده اند از منظر روش شناختی و نتایج مورد مقایسه قرار گرفتند و ما از روش آینده پژوهی دلفی، برای اولویت بندی مولفه ها و مقوله ها استفاده می نمائیم. بر اساس یافته های حاصل از این مطالعات مروری، در این پژوهش سعی بر آن است که با ارائه یک مدل پیشنهادی، رابطه ابعاد آینده ی مطلوب را با میزان کاربست مولفه های آینده پژوهی تفسیر نمائیم. ماهیت این پژوهش به روش کیفی و از نوع اکتشافی متوالی است. در پژوهش اکتشافی ابتدا داده های کیفی و سپس داده های کمی گردآوری و تحلیل می شوند. بنابراین، ابتدا پدیده موشکافی شده و سپس برای تعیین روابط داده های کیفی از داده های کمی استفاده می شود؛ بطوریکه داده های کیفی، داده های کمی را می سازند. مزیت این طرح پژوهشی آن است که ابتدا پدیده مورد بررسی را به نحو کامل و نه از طریق ابزار از قبل تعیین شده، موشکافی می کند. هدف از مطالعه حاضر آینده پژوهی و ارائه روندهای توسعه کیفی در دانشگاه ها مبتنی بر رویکرد دانشگاه در تراز جهانی بوده است. بدین جهت بررسی و شناخت عوامل تاثیرگذار در فرآیند توسعه کیفی دانشگاه ها در دستور کار قرار گرفته است. پژوهش به بررسی تجارب افرادی پرداخت که در حوزه آینده پژوهی و توسعه کیفی در دانشگاه ها و آموزش عالی فعالیت داشته و با تاکید بر سطح آگاهی ها در مورد مولفه های اساسی توسعه کیفی، پیشنهادها و راهکارهای را به منظور اجرای توسعه کیفی دانشگاه ها ارائه داده است. در پایان پژوهش، مقوله های ۶ گانه یعنی مقوله مرکزی، مقوله شرایط علی، مقوله شرایط مداخله گر، مقوله بسترها، مقوله راهبردها و مقوله پیامدها و ۲۶ عامل شامل ۱-باز مهندسی کیفی دانشگاه ها ی پیشرو ۲-رقابت پذیری ۳-محیط توانا (توانا سازی محیط) ۴-روابط عادی (عادی سازی روابط) ۵-تنوع بخشی ۶-تضمین کیفیت آموزش عالی ۷-پیش بینی مدیران اجرایی (داشتمن تیم مدیریتی) قوی ۸- محدودیت های سیستمی ۹-فرهنگ سازمانی ناسالم ۱۰-نیروی انسانی شایسته ۱۱-بستر تکنولوژیک ۱۲-بستر خودمختاری ۱۳-بستر فضای انتقادی ۱۴-بستر حقوقی ۱۵-بستر قانونی ۱۶-بستر هوش فرهنگی ۱۷-بستر ساختار ۱۸-طراحی چرخه الگوی توسعه کیفی ۱۹-تثبیت چرخه الگوی توسعه کیفی ۲۰-بهبود ساختار ۲۱-بهبود ارتباطات بین المللی ۲۲-ایجاد برند ۲۳-افزایش کارایی و اثربخشی سازمان ۲۴-افزایش رضایت شغلی و ۲۵-بهبود عملکرد شغلی، که با تعداد ۱۱۹ گویه باقی مانده از ۱۵۷ گویه در دور اول از سوی اعضا ارائه شده بودند، را دارای تأثیر زیاد و خیلی زیاد بر توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران را تشخیص دادند. یافته های مطالعه حاضر را می توان با نتایج مطالعات قبلی

تهران در این پژوهش شامل: دانشگاه تهران، امیرکبیر، صنعتی شریف، علم و صنعت، خواجه نصیر طوسی، شهید بهشتی، علامه طباطبایی، خوارزمی، و تربیت مدرس می باشد. عصر کنونی، عصر جهانی شدن، انقلاب اطلاعات و تولید دانش است. این عصر نیز مانند هر عصر دیگری شرایط و ایجابات خاص خود را دارد. نکته مهم، آن است که ما برای پویای موفق در این عصر باید مدل هایی را طراحی و برگزینیم که با شرایط و ایجابات آن از جمله پویایی و سرعت تغییر همساز باشد. این ضرورت به ویژه در مورد دانشگاه ها و سایر موسسات آموزش عالی که «تولید و بسته بندی دانش جدید، آینده مگری و تولید نرم افزارهای تغییر اجتماعی و درونی کردن هنجارهای مدرن» از جمله کارکردهای اساسی آن ها است صادق است. پاسخ به پویایی ها و اقتضائات چنین تغییراتی، مستلزم نوآوری های ویژه ای خصوصا در عرصه سازمان و مدیریت آموزش عالی و دانشگاه ها است. دانشگاه ها برای پاسخ به اقتضائات محیط و تضمین بقا و اثربخشی خود در شرایط متحول امروزی باید بتوانند خود را به طور مستمر و به نحو اثربخشی بازآفرینی و تثبیت نمایند. تحقق این مهم، مستلزم، اجرا، مدیریت و برنامه ریزی برای خلق تغییر می باشد. مقوله تثبیت چرخه مدل توسعه کیفی دانشگاه ها در برگیرنده مفهوم «مشروعیت» است. مشروعیت اشاره دارد به این که فرآیند توسعه کیفی دانشگاه ها در عمل زمانی موفق خواهد بود که در مشروعیت داشته و مورد توافق اعضای سازمان و یا حداقل افراد اثرگذار و کلیدی باشد. «مشروعیت وضعیتی است که مناسب، مطلوب و ماندنی تلقی می شود. هر پدیده جدیدی که به وجود می آید نیاز به مشروعیت دارد. نهادهای جدید باید در زمینه جا بیفتند تا در برابر نهادهای استقرار یافته مشروع تلقی شوند. زمانی که هنجارها، اعمال و ساختارهای قدیمی شکست خوردند و اعمال جدید توجیه لازم را پیدا کردند به تدریج اشاعه یافته، مشروعیت بیشتری به دست می آورند و به تبع آن تثبیت می شوند». لزوم مشروعیت یافتن فرآیند مدل توسعه کیفی دانشگاه ها تحت فرآیند نهادی شدن محقق می گردد. همراه با این مورد باید مدل به طور مستمر با توجه و به اقتضای شرایط بازنگری شود و در نهایت باید به آن پایبند بود. با توجه به نقش و مسئولیت هایی که دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در جامعه دارند انتظار می رود که چارچوب حمایتی لازم برای ارائه اثربخشی گروهی بهتر از سوی دولت و بخش خصوصی تشکیل گیرد. تحقیق حاضر نشان داد که الگوی تحقق توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی از نظر ساختاری و کارکردی هنوز در مراحل ابتدائی قرار دارد. در همین راستا مجموعه ای از پیشنهادها در راستای تحقق توسعه کیفی دانشگاه های دولتی شهر تهران بر اساس رویکرد دانشگاه تراز جهانی ارائه می گردد: بالا بردن سطح آگاهی ها در زمینه مولفه های توسعه کیفی (با توجه به نتایج پژوهش؛ بالا بردن سطح آگاهی ها در زمینه شیوه

اداره و سازماندهی (با توجه به نتایج پژوهش؛ ایجاد ائتلاف استراتژیک میان دانشگاههای داخلی و دانشگاهها و مؤسسات خارجی برای هم افزایی و افزایش مزیت رقابتی متقابل؛ همکاری در رشته های تخصصی با کشورهای صاحب علم و فن، با توجه به معیارها و شاخص های جهانی؛ فراهم آوردن امکان بهره گیری بیشتر اعضای هئیت علمی دانشگاه ها از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی؛ تهیه پایگاه های اطلاعاتی مشترک و برقراری ارتباط علمی - آموزشی فعال و موثر میان دانشگاه ها؛ توسعه دانشجومحوری و تفویض اختیار تصمیم گیری در مورد امور دانشگاه و سیاستگذاری آموزشی به استادان و دانشجویان؛ ایجاد محیطی مناسب برای دانشجویان، از فرهنگها و قومیت های گوناگون، جهت توسعه هم افزایی و افزایش قدرت مرادده در محیط چندفرهنگی؛ جستجوی منابع تأمین مالی جدید مبتنی بر رابطه متقابل دانشگاهها و جامعه، بهبود بهره وری در تخصیص منابع مالی و افزایش اثربخشی در بازدهی سرمایه گذاری های پژوهشی؛ تأکید بر آموزش مهارتهای حرفه ای متناسب با نیازهای جامعه و مشارکت مؤثر در حل مسائل اجتماعی؛ تأکید بر مطالعات میان رشته ای و چند رشته ای، بویژه در علوم انسانی؛ حمایت و استفاده از نظرات ابتکاری و خلاق اعضای زیر ربط در زمینه مولفه های توسعه کیفی دانشگاه ها؛ سوق دادن مدیران، اساتید و اعضای هیات علمی به سمت مولفه های توسعه کیفی من جمله پژوهش و فرایندهای پژوهشی؛ روزآمد کردن محیط دانشگاه با توجه ویژه به نیازهای دانشجوی، جامعه و ساختار علمی جدید؛ توجه به تجربیات کشورهای پیشرفته در زمینه استفاده از الگوهای تربیتی بویژه فرآیند توسعه کیفی بر اساس الگوی دانشگاه در تراز جهانی و تشویق و حمایت از طرح های مناسب جهت طراحی و تدوین توسعه کیفی دانشگاهها.

ملاحظات اخلاقی

این پژوهش برگرفته از رساله دکتری خانم سمیه نصیرزاده در دانشگاه علامه طباطبایی با کد رهگیری و مصوب ایران داک ۱۴۰۰۹۹۹۹ می باشد.

سپاسگزاری

بدینوسیله از تمامی کسانی که در فرآیند انجام پژوهش نقش مؤثری داشتند تقدیر و تشکر می شود.

سپه هر نویسنده: نویسنده اول و دوم اطلاعات را جمع آوری نمودند. نویسنده سوم و چهارم در قسمت نگارش و تدوین مقاله فعالیت نمود و نویسنده پنجم کارهای آماری مقاله را انجام داد.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می دارند در این مطالعه تضاد منافی وجود نداشته است.

منابع

1. Abbasiesfanjani H, Forouzandehdehkordi L. Identifying and explaining the determining factors in the commercialization of academic research using a three-pronged model, *Quarterly Journal of Science and Technology Policy*, 2013;6(4):512-520 [in Persian].
2. Ahmadi F, Khadijeh Na, Parvaneh A. Nekonik Delphi: A Tool in Research, *Ebrani Journal of Medical Education*, Spring and Summer, 2008; 6(4):175-185 [in Persian].
3. Altbach J. the road to academic excellence: the making of world-class research universities/pp.101.127.washington,dc: the world bank.2009.
4. Altbach P. *The past, present and future of the research university*. 2011.
5. Altbach, P. G. (2009), *Peripheries and centers: Research universities*.
6. Bell W. *Foundation of Futures studies: History, Purposes and Knowledge*. Transaction Publishers.2003.
7. Einsalehi MR 2011, Rural Tourism Marketing Programming with a Future Study Approach to the Case Study of Savojbolagh County, M.Sc. *Thesis, Faculty of Geography, University of Tehran*. 2011;9(414154-162 [in Persian].
8. Ghorchian Nh, Khorshidi A. Functional Indicators in Qualitative Improvement of Higher Education System Management, Tehran, *Andisheh Metacognitive Publications*.2000;32(42):630-641 [in Persian].
9. Glassick CE, Huber MT, Maeroff G. Scholarship assessed: evaluation of the professoriate. An Ernest L.Boyer Project of the Carnegie Foundation for Advancement of Teaching. *San Francisco: Jossey- Bass*, 2012;19(2):201-211.
10. Glassick CE, Huber MT, Maeroff GI. Scholarship assessed: evaluation of the professoriate. An Ernest L.Boyer Project of the Carnegie Foundation for Advancement of Teaching. *San Francisco: 2011;4(12):54-180*.
11. Goodarzi Gh, Mohammadi M. A comparative study of the view of civilization of the West and Islam on the category of lifestyle with a futuristic approach. *Quarterly Journal of Futurology Studies*, 2013;11(7):568-574 [in Persian].
12. Hemmati AR, Goodarzi MA, Hajiani E. Futurism of Commercialization of Higher Education in the Islamic Republic of Iran; Necessity or Obligation, *Quarterly Journal of Management Futurology*, 2015;22(102):96-115 [in Persian].
13. Hemmati AR, Goodarzi MA, Hajiani E. The Necessity of Futurism in Education Systems, *Quarterly Journal of Management Futurism*, 2015;26(103):785-800 [in Persian].
14. Keenan M. *Overview of Foresight Methods. A presentation in Technology Foresight Training program, Bratislava, Slovakia*.2006.
15. Keenon M. Technology foresight: An introduction Technology for eight for organizer. *Turket. December*. 2003;32(45):365-374.
16. Keenon M. *Technology foresight: An introduction. Technology for eight for organizer. Turkey. December. PM-IT*.2015.
17. Khosravi M, Arman M. A model for implementing innovation in the curriculum of the higher education system, two quarterly journals of innovation and value creation, *third year, number seven*, 2015;8(1):175-185 [in Persian].
18. Levin HM, Wookjeong DD, Ou G. "What is a World-Class University?" 2006.
19. Malekifar A. *The Alphabet of Futurism (Science and Art of Discovering the Future and Shaping the Favorite World of Tomorrow)*, Karaneh Alam Publications.2006 [in Persian].
20. Malekifar A. *The alphabet of futurism. Tehran: Farhang-e Alam Publishing House Cultural Institute*.2006.
21. Mir Khalili SH. An Introduction to the Applications of Futurism in Political Science, *Quarterly Journal of Research Culture*, 2016;24(9):175-185 [in Persian].
22. Mohammadi F.A *Study of the Effect of Emerging Variables (Futurism and Entrepreneurship) on Academic Strategic Management Components; 5th International Conference on Strategic Management; 2010*.
23. Morhead J, Griffin R. *organizational behavior. Translated by Seyed Mehdi Alvani, Gholamreza Memarzadeh* (1995). Tehran: Morvarid. [in Persian].
24. Nasirzadeh A, Fallah M, Teymourzadeh M. Presenting a new method based on learning algorithms for data processing to adopt strategies for future research in higher education, *Quarterly Journal of Management Futurology*, 2015;26(103):200-215 [in Persian].
25. NiazAzari M. Determining the components of futures research for model design in higher education, *Quarterly Journal of Management Research*, 2012;14(23):99-111 [in Persian].
26. Yadalahi N, Najafi Gh, Moradi M. A Study and Determination of Futurism Components for Design in Skills Training; 5th National Conference and 4th International Conference on Skills and Employment, *Technical and Vocational Education Organization O country*. 2013 [in Persian].
27. Yang Y. You "How the World-Class University Project Affects Scientific Productivity? Evidence from a Survey of Faculty Members in China"; *Higher Education Policy*. 2017;11(52):325-340.
28. Yemenembroiderysorkhabi M, Torkzadeh J. A Study of the Development Plan of Public Universities in Iran, *Quarterly Journal of the Iranian Higher Education Association*, 2009;1(4):175-185 [in Persian].
29. Jawdani H, Payer M. H. A Survey of Organizational Development in the Higher Education System of Iran, *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 2007; 46, 1386. [in Persian].
30. Mehdi R. Futurology in Higher Education of Islamic University, University of Environment and Context, *Journal of Epistemological Studies in Islamic University*, 2013; 7 (7): 710- 697. [in Persian].
31. Nazarzadeh Zarei Rabiee M, Mardani A. A Study of the Components of a World-Class University in Iran: A Survey of the Comprehensive Universities of the Country, *Quarterly Journal of Science and Technology Policy*, 2015; 8 (3): 140-154. [in Persian].
32. Nazarzadeh Zare M, Pourkarimi J, Abili Kh. World-class university as part of the new paradigm of higher education, *Approach Quarterly*, 2013; 5 (57): 258-269. [in Persian].
33. Anne Marie, D Angelo . A FuturesStudy of Internationalization of the Carlson School of Management: Diverse Perspectives of Key Stakeholders, A Dissertation submitted to the faculty of the graduate school of the university of Minnesota in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctore of philosophy.2010.
34. Salmi J. *The Challenge of Establishing World-Class Universities*. Washington D.C: The World Bank.2009.
35. Yemenembroiderysorkhabi M. *Academic Development Planning: Theories and Experiences*,

Tehran: Shahid Beheshti University Press.2003 [in Persian].

36. Yemenibroiderysorkhabi M, Turk J. A Study of the Development Planning of Public Universities in Iran; *Quarterly Journal of the Higher Education Association of Iran*, 2010;6(4):451-462 [in Persian].

37. Zirak M, Koohestani HA, Khoinejad Gh, Ahanchian M 2009, Review of professional standards of university presidents in order to provide a suitable framework for improving the quality of higher education management, *Educational Journal*, Bojnourd Branch, Azad University, 2009;19(7):29-35 [in Persian].